

Co si myslí evropští muslimové a proč?

Výzkumy veřejného mínění a postojů jako možný ukazatel hodnotové integrace

Markéta Blažejovská

Analytička Programu pro soudržnou společnost think-tanku Evropské hodnoty

Program pro soudržnou společnost se zaměřuje na boj s radikalismem, migrační politiku a integrační politiku.

1. Shrnutí

- Názory 44 % evropských muslimů (Turků a Maročanů) odpovídají definici náboženského fundamentalismu. Zatímco mezi evropskými křesťany je pouze 4 % fundamentalistů (Koopmans 2015, výzkum WZB Berlin z roku 2008).
- Míra fundamentalismu ovlivňuje nenávisť k cizím skupinám. 57 % tureckých a marockých muslimů v Evropě odmítá homosexuální přátele, 45 % nedůvěřuje židům a 54 % vidí Západ jako nepřitele, který se chystá zničit islám. 26 % evropských muslimů souhlasí se všemi třemi výroky (Koopmans 2015).
- 35 % evropských muslimů potvrdilo odhodlání použít násilí k obraně své náboženské víry. Mezi muslimy s vysokou mírou náboženského fundamentalismu to bylo 72 % (Jacobson, Decard 2015).
- Podle PEW (2006) považuje bombové útoky za „alespoň někdy“ ospravedlnitelné 35 % muslimů ve Francii a jen 15 % muslimů v Německu. Na podporu bombových útoků mají vliv náboženští představitelé. Například ve Francii považuje bombové útoky za ospravedlnitelné 26,1 % muslimů, kteří nenásledují žádné náboženské vedení, 43,5 % těch, kteří následují místního imáma, a 46,9 %, kteří následují elity z arabského světa.
- Mezi vlivem zahraničních a místních imámů na podporu bombových útoků nebyl zjištěn žádný rozdíl. Tzv. evropský islám se neliší od náboženských diskurzů, které převažují v muslimském světě, a lokální imámové ve Velké Británii, Francii a Německu zjevně často podporují radikální politické názory a konzervativní sociální postoje. (Berger 2015)
- Právo šaría by zavedlo jako jediný nebo hlavní zdroj práva 72 % muslimů ve Francii, 69 % ve Velké Británii, ale jen 13 % muslimů v Německu. Tam se naopak 44 % domnívá, že šaría by měla být pouze morálním vodítkem, a 34 % si myslí, že by neměla mít žádnou z těchto rolí. (Jacobson, Decard 2012)

Studie o postojích evropských muslimů kategorizujeme do tří skupin:

- průzkumy veřejného mínění objednané masovými médii u agentur
- výzkumy postojů připravené specializovanými výzkumnými instituty
- pokročilé analýzy vztahu mezi postoji a názory muslimů a jejich integrací do západo-evropských společností.

Pouze posledně jmenované mohou sloužit k formulaci politických doporučení k integraci a boji proti radikalismu. Máme-li měřit úspěšnost hodnotové integrace evropských muslimů, musí probíhat pravidelné výzkumy jejich postojů. Potřebujeme kvalitní, vzájemně srovnatelná data ze všech evropských zemí a o všech skupinách muslimů v Evropě, která bude možné sledovat v čase. Ze soukromých průzkumů objednaných masovými médii není možné udělat kvalitní úsudky, ani dobrou politiku.

2. Úvod

Každý další teroristický útok džihádistů zvedá zájem o veřejné mínění a hodnotové postoje evropských muslimů - stalo se tak už v roce 2005 po bombových útocích v Londýně, podobně jako o deset let později po útocích v Paříži. Průzkumy zaplacené masovými médii se tážou muslimů, zda útoky schvalují. Zjišťují ale také míru jejich identifikace s hostitelskou zemí, postoj k rovnoprávnosti mužů a žen nebo názor na zahraniční politiku Západu. Průzkumy mezi muslimy tak plní jinou funkci než zjišťování veřejného mínění u většinové společnosti. Zatímco hlas většiny má být v demokratické společnosti zohledněn v politických rozhodnutích¹, průzkumy mezi menšinovými komunitami se dělají proto, aby se zjistila míra jejich hodnotové a kulturní integrace. Mají ukázat, jak moc je rozšířen tzv. nenásilný extremismus (Anderson 2015), tedy podpora teroristických útoků, případně fundamentální islám. Průzkum může mít ve veřejném prostoru dvojitý efekt - pokud se zjistí většinové odmítnutí teroristických útoků, zabrání se případné stigmatizaci menšiny. Naopak zjištěná podpora pro útoky dává vzniknout hypotéze, že jde o projev zásadního hodnotového a kulturního konfliktu mezi menšinou a většinou.

Výzkumy veřejného mínění se mají stát ukazatelem úspěšnosti procesu, který Entzinger a Biezeveld (2003) nazývají kulturní integrace, nebo Jacobson a Decard (2014) ideologická integrace. V této studii se nejdříve zaměříme na to, jaké jsou obecné problémy s výzkumy veřejného mínění, jež si musíme být vždy vědomi, než z nich vyvodíme závěry. Ve druhé kapitole poté představíme existující studie o postojích evropských muslimů a budeme je kategorizovat do tří skupin - průzkumy veřejného mínění objednané masovými médii u soukromých agentur (tradice ve Velké Británii), výzkumy postojů připravené specializovanými výzkumnými instituty (tradice ve Spojených státech amerických) a na závěr pokročilé analýzy vztahu mezi postoji a názory muslimů a jejich integrací do západo-evropských společností. Pouze posledně uvedené mohou sloužit také k formulaci politických doporučení k efektivnější integraci a boji proti radikalismu a extremismu. Třetí kapitola srovnává výsledky vybraných výzkumů, které odpovídají nejen na otázky „Co si evropští muslimové myslí?“, ale také „Proč si to myslí“ a „Co může jejich hodnotovou integraci pozitivně nebo negativně ovlivnit.“

3. Úskalí průzkumů veřejného mínění

Nejdříve zmíníme několik obecných poznámek k průzkumům veřejného mínění a jejich schopnosti zachytit skutečné postoje a názory ve sledované populaci. Omezení, s nimiž se potýkají i dobře provedené výzkumy veřejného mínění, se zaprvé týkají samotného kvantitativního charakteru těchto průzkumů. Šíře veškerých možných názorů na celý svět je zde redukována na předem určené, měřitelné indikátory: obvykle pečlivě formulovaná stanoviska, s nimiž je možné souhlasit nebo nesouhlasit na pěti nebo víceúrovňové škále. Z těchto indikátorů potom usuzujeme na obecnější hodnotové postoje - například souhlas s větou „sebevražedné bombové útoky proti civilistům jsou někdy ospravedlnitelné“

¹ Jakkoli je tento ideál ve skutečnosti klamný, jak ukázali Mills (1959), Bourdieu (1979) nebo Habermas (1991)

slouží coby indikátor podpory islamistického terorismu. Pokud byste s respondentem měli příležitost ke kvalitativnímu rozhovoru, je pravděpodobné, že by se jeho stanovisko k bombovým útokům Islámského státu na území Sýrie, útokům Al-Káidy v USA a útokům Palestinců na jejich okupovaném území lišilo (Berger 2015). Nicméně otázka v kvantitativním průzkumu nutí respondenta tuto komplexitu redukovat na jednu odpověď na škále. Důsledkem toho tak mimo jiné respondenti prosazují názory již existujících silných skupin (ať u liberálně-demokratických států nebo militantních islamistických organizací), protože je průzkumy vedou k tomu, aby se přihlásili k jedné z těchto extrémních pozic².

Druhý zásadní problém se týká již konkrétně průzkumů veřejného mínění, a to bez ohledu na to, zda jde o průzkum mezi většinou nebo menšinou. Průzkumy předpokládají, že lidé mají určitý konzistentní názor nebo postoj, který je možné měřit. Ovšem už Mills (1959) a Bourdieu (1979) upozorňují, že mnozí respondenti si udělají názor až ve chvíli, kdy jim tazatelé položí otázku. Zprvu, průzkumy vytvářejí situaci, kdy musí respondenti odpovědět na otázky, o kterých nikdy nepřemýšleli. Může se jednat o otázky na konkrétní politiky státu, například: „Co si myslíte o vojenské přítomnosti Velké Británie a Spojených států v Afghánistánu a Pákistánu?“ (ICM pro BBC, 2010) nebo také: „Jaký máte názor na islámskou vojenskou skupinu v Iráku a Sýrii známou jako ISIS?“ (PEW 2015). Stejný problém ale může nastat i s otázkami na identitu, kdy se mají respondenti rozhodnout, jestli se považují především za Američana, muslima, nebo amerického muslima (PEW 2006). Za druhé, problém se týká postojů obecně, protože mnohé výzkumy prokázaly jejich vnitřní nekonzistenci, nestabilitu v čase a kontextovou podmíněnost (Vinopal 2008).

Čím více respondenti konstruují své postoje až v momentě, kdy dostanou otázku³, tím více jsou výsledky průzkumů závislé na kontextu. Vinopal (2008) upozorňuje, že u faktografických otázek lze mluvit o chybě měření, protože postoje vznikají až v kognitivním procesu odpovídání na otázku, a proto hovoří spíše o efektech kontextu na tvorbu postoje v situaci vyplňování dotazníků. Mezi kontextuální vlivy poté patří především způsob formulace otázky. Průzkumy veřejného mínění nezjišťují, co si skutečně lidé myslí, nýbrž zjišťují, k čemu se přihlásí, dostanou-li v odpovědi na otázku na výběr z určitých možností. Důležité je také pořadí otázek v dotazníku, kdy otázka dřívější, tzv. kontextová, může ovlivnit odpovědi respondentů na otázku pozdější, tzv. cílovou. Dále má důležité kontextové efekty místo dotazování (kavárna, domov nebo instituce), osoba tazatele (žena nebo muž, příslušník menšiny či většiny) a způsob sběru (face-to-face, telefon, e-mail), ale také aktuální mediální agenda v době dotazování.

Speciálně u průzkumů veřejného mínění se poté u určité menšinové komunity objevují problémy s interpretací, k níž často potřebujeme srovnání - mezi různými skupinami (podle věku, vzdělání,

² Druhým důvodem pro extrémní pozice může být snaha respondentů využít průzkum k prosazení určitého názoru ve veřejné debatě, a proto respondenti deklarují extrémnější pozici, než jakou zastávají ve skutečnosti. Jedná se o manipulaci výsledků ze strany respondentů.

³ V teorii průzkumů veřejného mínění jde o tzv. model výběru názorů dle kontextu podle Tourangeau et al. (2000). Mezi další modely patří podle Vinopala (2008) model zásuvky, který předpokládá postoj coby stabilní hodnocení, které je možné z mysli vyvolat, nebo model interpretační, kdy jsou postoje konstruovány vždy aktuálně a dočasně.

případně etnicity) nebo v čase. Anderson (2015) upozorňuje, že u výzkumů v menšinových komunitách často chybí kontrolní skupina, která by vypovídala o mínění většiny. Připomíná, že 7 % britských ne-muslimů souhlasilo v průzkumu YouGov (2011), že přímo islamistický terorismus může být ospravedlnitelný a 54 % považovalo za ospravedlnitelný terorismus v obraně proti cizí okupaci. Existují ovšem i výzkumy, které kontrolní skupinu většinové ne-muslimské populace do výzkumu zahrnuly (např. WZB Berlin 2009, Gallup Coexist Index 2009 nebo Decard-Jacobson 2011), jiné zahrnuly naopak kontrolní skupinu muslimské populace ve většinově muslimských zemích (PEW 2006).

I. Metodologická doporučení

Při přípravě a interpretaci průzkumu mezi evropskými muslimy proto zaprvé doporučujeme provést pilotní kvalitativní studie (to učinili například Decard-Jacobson 2011), které umožní nahlédnout do skutečné názorové šíře sledované populace a také formulovat správně otázky do kvantitativního výzkumu - tak, aby byly validní, čili měřily skutečně to, co chceme měřit. Znění otázek je totiž dalším problematickým aspektem průzkumů veřejného mínění, který může významně ovlivnit výsledky. Nandi a Platt (2012) například zjistili, že „cítit se být Britem“ souvisí pro muslimy spíše s faktickým občanským statutem než s kulturou a hodnotami, proto není tato otázka dobrým ukazatelem identifikace menšiny s Velkou Británií. V samotném průzkumu by potom jeden postoj mělo vždy měřit více otázek, které budou různě formulovány.

Za druhé musí být splněny standardní nároky na kvantitativní výzkum, zejména reprezentativní výběr vzorku, což je velmi těžké specificky u přistěhovaleckých komunit, kde velmi často neexistuje dostatek údajů o populaci jako celku (například přistěhovalecká komunita se skládá z první, druhé i třetí generace, kde často chybí tzv. etnická data)⁴. Například Koopmans (2015) a Jacobson, Decard (2015), s jejichž závěry pracujeme v této studii, prováděli výběr vzorku v západní Evropě na základě telefonních seznamů, kde identifikovali respondenty podle „typicky muslimských / tureckých jmen“. To samozřejmě znamená vyloučení těch, kteří žijí v domácnosti bez telefonu (potažmo nemají domácnost a jsou bezdomovci) nebo nechtějí být uvedeni v telefonním seznamu, ale také muslimských žen, které se provdaly a jejich jméno již není „typicky muslimské / turecké“. Oba výzkumy na toto upozorňují, přesto považují zvolenou metodologii za nejkorektnější možnou pro velký kvantitativní a navíc komparativní výzkum mezi evropskými zeměmi (více k této metodologii viz Ersanilli, Koopmans 2013).

Dále je nutná pečlivá operacionalizace indikátorů určitého postoje - rozhodně nelze usuzovat postoj pouze na základě jedné otázky. Mnohem lepší je konstrukce baterií otázek nebo indexů, které budou postoj respondentů měřit sofistikovaněji. Pro evaluaci úspěšnosti integračních politik je nezbytné srovnání v čase a mezi jednotlivými státy - potřebujeme longitudinální a komparativní evropské výzkumy postojů evropských muslimů. Zatímco postoje většinové populace se již sledují na každoroční bázi a

⁴ Migrantní tradičně patří k tzv. hard-to-survey populations, viz Tourangeau, R. et al., 2014. *Hard-to-survey populations* First published., Cambridge: Cambridge University Press.

centra pro výzkum veřejného mínění tedy mohou sledovat trendy a odchylky, průzkumy menšinových postojů zatím zcela chybí.

Dále je důležitá formulace nesugestivních otázek a nesugestivního pořadí otázek v dotazníku (nenavádět postupnými otázkami respondenta k jinému názoru, než jaký by vyjádřil při jiném pořadí otázek). Metodologie by měla být vždy zveřejněna do detailů, aby bylo možné výsledky správně interpretovat. Interpretace nesmí posouvat význam otázky - například pochopení pro motivy terorismu není totéž, co schvalování teroristických činů (Anderson 2015).

4. Představení a kategorizace existujících výzkumů

Studie o postojích evropských muslimů kategorizujeme do tří skupin:

1. průzkumy veřejného mínění objednané masovými médii u agentur;
2. výzkumy postojů provedené specializovanými výzkumnými instituty;
3. pokročilé analýzy kulturní a hodnotové integrace.

V následujících kapitolách srovnáme jejich kvalitu a důvěryhodnost, vyjasníme adekvátní interpretaci výsledků a uvedeme hlavní veřejně dostupné zdroje dat, z nichž budeme dále vycházet v této studii.

I. Průzkumy veřejného mínění objednané masovými médii u soukromých agentur

Většina průzkumů veřejného mínění, o nichž se v médiích dočteme, byla také masovými médii objednána. Často u soukromých výzkumných agentur, které zpracovávají omnibusová šetření na pravidelné bázi. Důvod je zřejmý - procenta evropských muslimů, kteří schvalují bombové útoky, dělají poutavé titulky. Tradice průzkumů veřejného mínění mezi muslimy je rozšířená zejména ve Velké Británii, už po 9/11 proběhlo sedm těchto průzkumů, dalších 14 poté bezprostředně po bombových útocích v Londýně v roce 2005 a 2006 (Sobolewska, Ali 2015). Další v roce 2015 po útocích na Charlie Hebdo a pozdějších podzimních útocích v Paříži.

Sobolewska a Ali (2015) upozorňují na dva největší problémy. První spočívá v tom, jak média o výsledcích informují - často zkratkovitě, bez dostatečných informací o metodologii a bez uvedení přesného znění otázek. Druhým problémem je rozpočet, který v případě zadavatele - masového média nebývá velký⁵. Třetí, podstatný a méně zřejmý problém, spočívá v tom, že média výzkumy agenturám

⁵ S rozpočtem byl problém v roce 2015 u průzkumu veřejného mínění, který provedla agentura Survation pro bulvární britský deník The Sun. Kritika se snesla nejen na způsob, jakým deník o výsledcích informoval, ale také na metodologii výzkumu. Konkurenční agentura YouGov, která odmítla zakázku od The Sun předtím, než ji získala

zadávají. Důsledkem toho, že zadavatelem je tatáž instituce, která později o výzkumu informuje, může být posilování již existujících mediálních narativů a rámců, namísto jejich obohacení o autentická data o sledované populaci.

Média obvykle neformulují konečné otázky v průzkumu, ale určují témata, která mají být prozkoumána - na základě předpokladu o jejich kauzálním vztahu. Aniž by se potom ověřovaly skutečné statistické korelace mezi sledovanými proměnnými, vzniká při interpretaci výsledků zdání, že jsou proměnné ve vzájemném vztahu. Například média pracují podle Sobolewské a Aliho (2015) s předpokladem vztahu mezi podporou terorismu a pocitem příslušnosti k hostitelské zemi (nakolik se muslimové cítí být Brity nebo Francouzi), zatímco obvykle ignorují další možné proměnné, jako je například duchovní vedení, na které se respondenti spoléhají (viz níže). Výběr témat, která budou sledována, přitom není činěn na základě důkazů o kauzálních vztazích, nýbrž na základě dosavadního mediálního rámování problému.

Součástí této analýzy není vyčerpávající seznam všech průzkumů veřejného mínění mezi britskými muslimy, proto jsme vybrali ty nejčastěji citované od r. 2005, které uvádíme v Tabulce č. 1 i s odkazy na jejich výsledky. Průzkumy objednané BBC a Guardianem je možné považovat za relevantnější než ty objednané bulvárními médii. Nicméně tyto výzkumy jsme do studie nezahrnuli vůbec - zaprvé pro jejich pochybnou metodologii, kterou jsme právě popsali, za druhé protože jsou omezené na jednu evropskou zemi (Velkou Británii).

II. Výzkumy postojů provedené specializovanými výzkumnými instituty

Tradice průzkumů veřejného mínění v USA a existence velkých výzkumných institutů, které se specializují právě na tyto průzkumy, daly vzniknout dvěma velkým, celosvětovým šetřením, v rámci nichž byly zjišťovány také postoje a názory mezi evropskými muslimy. S jejich výsledky a datovými soubory často dále pracují i renomovaní vědci (Buckley 2013, Berger 2015), jsou proto na rozdíl od průzkumů zadaných masovými médii považovány za metodologicky korektní. Další obrovskou výhodou zmíněných průzkumů je jejich komparativní charakter - data jsou vždy z několika evropských zemí, a tak může dojít k vzájemnému srovnání.

Pew Research Centre zpracoval v roce 2006 rozsáhlý Pew Global Attitudes Project, kde se telefonicky dotazoval na názory muslimů ve Velké Británii, Francii, Německu a Španělsku (viz Tabulka č. 2). Gallup - společnost založená v USA už v roce 1935 a jedna z prvních, která započala tradici vědeckých průzkumů veřejného mínění - pak v roce 2007 v rámci projektu Gallup World Poll (viz Tabulka č. 3, data nejsou všechna veřejně dostupná) a znovu v roce 2008 v rámci projektu The Gallup Coexist Index (viz

Survation, to zdůvodnila právě nízkým rozpočtem, s nímž nebylo možné dostat metodologickým standardům u tak náročného průzkumu.

Tabulka č. 4) zjišťovala názory muslimů ve Velké Británii, Francii, Německu. V Evropě nemají výzkumy veřejného mínění takovou tradici, přesto je s podivem, že ani Eurobarometr - institut financovaný Evropskou komisí - se nikdy nevěnoval otázce veřejného mínění mezi evropskými muslimy a měří pouze postoje většinové populace k imigraci. Zřejmě zde hraje roli mimo jiné zásadně odlišný postoj USA a Evropy ke sběru etnických dat - zatímco v USA se běžně zaznamenává rasa a původ, Evropa je ve sběru etnických dat mnohem obezřetnější.⁶

Hlavní rozdíl mezi těmito průzkumy a další skupinou „pokročilých analýz“ už není v kvalitě sběru dat, ale v pokročilosti statistické analýzy, které podrobují výsledky. Pew a Gallup provádějí popisnou statistiku, tedy jednorozměrnou analýzu, z níž se dozvíme, kolik procent respondentů zvolilo jakou odpověď u každé z otázek. Následující skupina pokročilejších analýz má někdy vlastní data nebo pracuje s datovými soubory od Pew a Gallup. Podrobuje je ale pokročilejší, dvou a vícerozměrné analýze, která zjišťuje korelace mezi proměnnými a slouží k ověřování předem formulovaných hypotéz ohledně úspěšnosti kulturní a hodnotové integrace.

III. Pokročilé analýzy kulturní a hodnotové integrace

Přestože v masových médiích dostávají mnohem větší pozornost jednorázové průzkumy veřejného mínění, existují i pokročilejší analýzy, které se zabývají úspěšností kulturní a hodnotové integrace evropských muslimů a korelacemi mezi jednotlivými proměnnými. Ty mohou vést k formulaci doporučení ohledně dalšího postupu nejen při klasické integraci, ale rovněž v boji proti radikalizaci a extremismu. Až na jedinou výjimku se opět zabývají názory evropských muslimů především Američané. Buckley (2013) využil datový soubor od PEW (2006), Inglehart a Norris (2009) jsou proto kupodivu zřejmě jediní, kdo zatím plodně využili možnost izolovat podsoubor muslimů žijících v evropských společnostech z velkých komparativních souborů European Values Survey a World Values Survey. Další američtí vědci Decard a Jacobson (2011) provedli vlastní sběr dat mezi muslimy ve Velké Británii, Francii a Německu jakožto součást svého rozsáhlejšího výzkumu, který proběhl i ve většinově muslimských zemích.

Berger (2015), z univerzity v britském Leedsu, využil rovněž Pew (2006). Jediným výzkumným institutem v Evropě, který se systematicky zabývá názory evropských muslimů, je Centrum sociálních věd Berlín (WZB Berlin). Tým Ruuda Koopmanse zpracoval jak vlastní výzkum The Six Country Immigrant Integration Comparative Survey (Turci a Maročané, tabulka č. 5), tak rozsáhlou zakázku od Evropské komise s názvem EURISLAM⁷ (zde se dotazovali Turků, Maročanů, Pákistánců a Muslimů z bývalé Jugoslávie, tabulka č. 6). Provedli vlastní sběr dat o evropských muslimech v Nizozemsku, Francii, Velké Británii, Německu, Belgii, Rakousku, Švýcarsku a Švédsku. Právě na posledně jmenovaném výzkumu,

⁶ K důsledkům této obezřetnosti na měřitelnost integrace viz Blažejovská (2012). Dostupné online: <http://lp.cz/publikace/politics-and-policies-of-integration-in-austria-hungary-czechia-denmark-and-at-the-eu-level/>.

⁷ Veškeré informace k projektu včetně datového souboru jsou k dispozici online: <http://www.eurislam.eu/>

nejlépe zpracovaném z hlediska metodologie, by Evropská unie mohla postavit pravidelnou a dlouhodobou evaluaci úspěšnosti kulturní a hodnotové integrace evropských muslimů.

Existují rovněž výzkumy a studie postojů evropských muslimů, které byly provedeny na národní úrovni: ve Španělsku (Alonso 2012), Velké Británii (Field 2011, Mandaville 2009, Nandi a Platt 2013⁸), Německu (Brettfeld, Wetzels 2007; Diehl 2009; Frindte et al. 2011) a Nizozemsku (Roex, van Stiphout, Tillie 2011). Vzhledem k omezenému rozsahu této studie se jim nevěnujeme, stejně jako se nevěnujeme výsledkům studií zadaných masovými médii.

5. Výsledky - co si myslí evropští muslimové a proč?

Nyní přistoupíme ke srovnání výsledků vybraných průzkumů. Prezentujeme nejdříve výsledky analýz, které testovaly vztahy mezi závislými a nezávislými proměnnými v oblasti hodnotové a kulturní integrace evropských muslimů. Nejdříve čtenáře seznámíme s důkazy o vzájemných příčinných vztazích. Tato fakta nám později umožní již informovanější interpretaci těch dat, která dosud neprošla tak pokročilou analýzou, ale mnohdy sledují tytéž proměnné.

I. Náboženský fundamentalismus a nepřátelský postoj vůči cizím skupinám

Ruud Koopmans (2015) sledoval na základě vlastních dat z WZB Berlin (2008) vztah mezi náboženským fundamentalismem a nepřátelským postojem vůči cizím skupinám (přesné znění otázek, které sledovaly tyto proměnné, najdete v tabulce č. 8). Výzkum se věnoval rovněž srovnání s kontrolní skupinou křesťanů, na které zde bohužel není prostor, ale je dostupné v citované studii. Výsledky průzkumu mezi Turky a Maročany v šesti evropských zemích ukázaly, že náboženský fundamentalismus⁹ je mezi evropskými muslimy velmi rozšířený. 60 % souhlasí, že by se muslimové měli vrátit ke kořenům islámu, 75 % se domnívá, že existuje jen jedna možná interpretace Koránu, která je zavazující pro každého muslima, a 65 % říká, že náboženská pravidla jsou důležitější než zákony v zemi, kde žijí. **Se všemi třemi výroky souhlasí 44 % evropských muslimů, kteří tak mohou být prohlášeni za konzistentní v náboženském fundamentalismu.**¹⁰

Výsledky se různí v různých skupinách. Výrazně nižší míru fundamentalismu pozorujeme u tureckých Alevitů (15 %). Vyšší úroveň fundamentalismu je podle Koopmanse (2015) spojena se socio-ekonomickou marginalizací (nezaměstnanost, nižší status v zaměstnání, život v pronájmu), kde nejdůležitější efekt má vzdělání. Fundamentalismus je více rozšířený mezi muslimy se základním

⁸ V rámci projektu Understanding Society, více viz <https://www.understandingsociety.ac.uk/about/ethnicity/access>.

⁹ Koopmans využil široce přijímanou definici fundamentalismu podle Boba Altermeyera and Bruce Hunsbergera (1992).

¹⁰ Mezi křesťany dosáhla míra náboženského fundamentalismu - souhlas se všemi třemi výroky ve variantě pro křesťanství - jen 4 %.

vzděláním oproti těm s univerzitním vzděláním. Čím starší jsou muslimové, tím spíše se přiklání k fundamentalismu. Rozdíly mezi první a druhou generací muslimů ve fundamentalismu jsou velmi malé. Naopak rozdíly jsou mezi hostitelskými zeměmi - překvapivě nejméně fundamentalismu je v Německu a Francii, kde podle Koopmanse poskytují muslimům nejméně náboženských práv, naopak nejvíce v Belgii, kde mají přistěhovalci a také muslimové coby náboženská skupina nejvíce přiznaných práv. To znamená, že fundamentalismus není reakcí na institucionální diskriminaci, tj. Koopmansovy závěry popírají hypotézu o tzv. reakční religiozitě (Voas, Fleischmann 2012). A nepotvrdila se ani hypotéza o souvislosti mezi fundamentalismem a diskriminací pociťovanou na individuální úrovni (odpověď na otázku, jak často se cítíte diskriminován a v jakých situacích).

Nyní se podíváme na nepřátelský postoj k cizím skupinám. Zde je důležité předeslat, že tento postoj by neměl být interpretován jako odhodlání k fyzickému násilí. 57 % tureckých a marockých muslimů odmítá homosexuální přátele, 45 % nedůvěřuje židům a 54 % vidí Západ jako nepřítele, který se chystá zničit islám. **26 % muslimů souhlasí se všemi třemi výroky.** Zřejmě nejdůležitějším závěrem této studie je, že **míra nepřátelství k cizím skupinám je závislá na míře náboženského fundamentalismu.** Jedině u fundamentalistických muslimů roste míra nepřátelství vůči židům, homosexuálům i Západu nad 70 %. (Koopmans 2015)

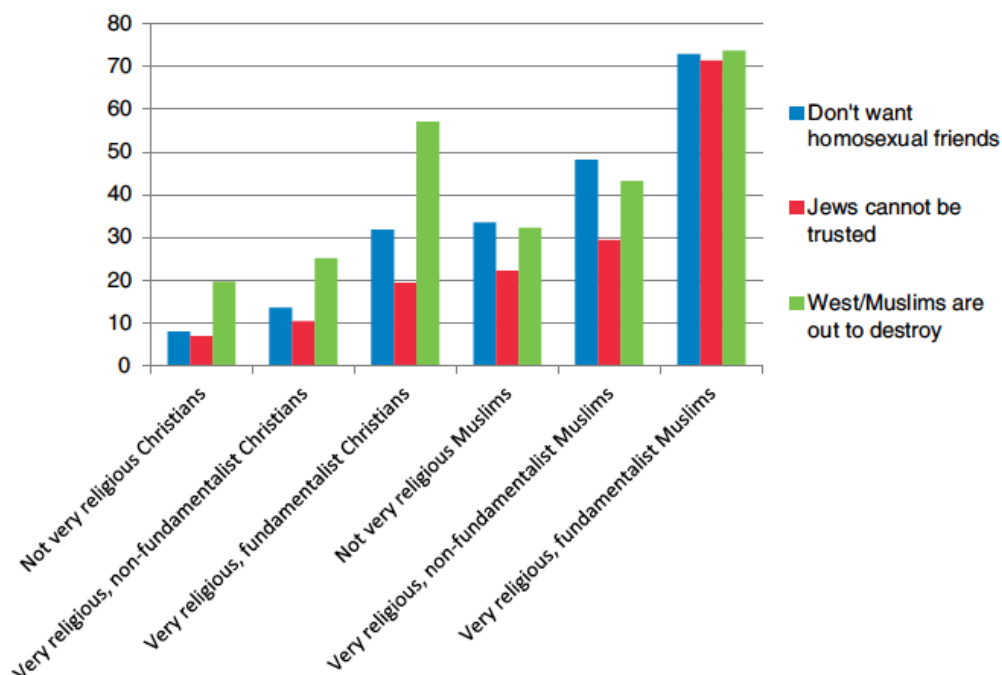

Figure 4. Hostility towards out-groups among Christians and Muslims as a function of religiosity and fundamentalism.

II. Islámský radikalismus a fundamentalismus

O vyjasnění vztahu mezi náboženským fundamentalismem a násilným radikalismem u evropských muslimů se pokoušeli Jacobson, Decard (2015) s daty ze svého vlastního průzkumu mezi muslimy ve Velké Británii, Francii a Německu. Fundamentalismus měří odlišně od Bergera (2015) i Koopmanse (2014) - viz tabulka č. 8 pro přesné znění otázek. Autoři potvrdili silnou korelaci mezi fundamentalismem a radikalismem. Čím konzervativnější názory měli respondenti na roli žen ve společnosti, tím horší měli mínění o morálním vlivu Západu na muslimský svět. Čím více podporovali šaríi jako hlavní nebo jediný zákon v zemi, tím spíše byli ochotni pro osobní oběti kvůli náboženské víře (jejich indikátory fundamentalismu), a tím **pravděpodobněji potvrdili odhodlání použít násilí k obraně své náboženské víry. V celkovém souboru se toto odhodlání potvrdilo u 35 % respondentů, mezi těmi s vysokou mírou náboženského fundamentalismu to bylo 72 %.**

Studie ovšem přinesla ještě další zajímavá zjištění, prezentovaná v dalším článku obou autorů (Decard, Jacobson 2015). Fundamentalismus se opět ukázal jako závislý na socio-ekonomickém statusu. Byla potvrzena předpokládaná silná korelace s nezaměstnaností, kdy s nezaměstnaností roste míra fundamentalismu. Zároveň však došli Decard, Jacobson (2015) k zajímavému závěru, že existuje korelace mezi fundamentalismem a subjektivním kritériem vnímané ekonomické prosperity (self-reported prosperity). Fundamentalismus byl rozšířenější mezi těmi, kteří socio-ekonomickou situaci své domácnosti označovali v dotazníku za dobrou nebo výbornou. Decard, Jacobson (2015) tedy dochází k závěru, že radikalizace jespíše spojena s odcizeností (alienation), tedy s vyloučením, než přímo s chudobou¹¹. **Pracující a chudí muslimové jsou nejméně náchylní k fundamentalismu, zatímco nejvyšší pravděpodobnost fundamentalismu je u těch, kteří považují svou ekonomickou situaci za dobrou, avšak nezapojili se formálně do trhu práce.** Co se týče vzdělání, jehož výrazný vliv byl pozorován dříve, v této studii potvrdili vliv vzdělání na postoj vůči zákonu šaríi - čím vzdělanější jsou muslimové, tím spíše se přiklánějí k sekulárnímu právnímu systému a odmítají šaríi jako hlavní zdroj práva. Naopak na přesvědčení o negativním morálním vlivu Západu nemělo vzdělání vliv.

¹¹ Výzkum Decard, Jacobson (2015) se liší od Koopmanse (2015) v metodologii měření socio-ekonomické situace. Koopmans (2015) pracuje s objektivními indikátory - zaměstnanost/nezaměstnanost, klasifikace zaměstnaneckého statusu (index of occupational status) a vlastnictví/pronájem domova, zatímco Decard, Jacobson (2015) vedle zaměstnanosti sledují subjektivní hodnocení prosperity domácnosti, tedy hodnocení socio-ekonomického statusu na škále (self-reported household prosperity).

III. Islámský radikalismus a vliv náboženských představitelů

Lars Berger (2015) z univerzity v Leedsu využil data od PEW (2006), aby testoval další hypotézu o vztahu mezi islámským radikalismem u evropských muslimů a náboženskými představiteli, k nimž mají důvěru coby ke svým duchovním vůdcům. Berger zjišťoval, jaké náboženské autority muslimové následují, zda lokální, národní, zahraniční, či televizní. Poslední možnost byla „žádné duchovní vedení“. **Institucionalizované formy náboženského vedení byly ve vztahu s radikalismem ve všech sledovaných zemích.** Radikalismus nespojujme s fundamentalismem - je měřen jinými proměnnými (viz tabulka č. 8) a je mnohem přímějším vyjádřením podpory pro násilné teroristické činy (i když není odhodláním k těmto činům).

Ve Francii pravděpodobnost, že muslimové budou považovat bombové útoky proti civilistům ve jménu obrany islámu za „alespoň někdy“ ospravedlnitelné, vzrůstá z 26,1 % u těch, kteří nenásledují žádné náboženské vedení, na 43,5 %, pokud následují místního imáma, a 46,9 %, pokud jako svůj hlavní zdroj náboženského vedení uvedli elity z arabského světa. Ve Španělsku podle stejné logiky roste pravděpodobnost z 28,1 % přes 55,1 % u zahraničních elit z arabského světa, až k 67,2 % u národních imámů. Výrazně konzistentnější jsou pravděpodobnosti, že muslimové vyjádřili (v roce 2006) alespoň nějakou důvěru v Usámu Bin Ládina - napříč evropskými zeměmi průměrně vzroste pravděpodobnost **z 12,5 % bez náboženského vedení na 33,7 % u elit z arabského světa a 39,8 % u národních náboženských představitelů.** V Německu roste pravděpodobnost z 0,2 % k 8,8 % u národních představitelů, 20,6 % u místního imáma až ke 28,9 % u elit z arabského světa, podobně ve Francii i Velké Británii.

Pro srovnání, Buckley (2013) používal stejná data PEW (2006), zjišťoval ale jen vztah dvou proměnných - podpory sebevražedných atentátů a pravidelné návštěvy mešity. Souvislost se nepotvrdila (ve výzkumném souboru byli zahrnuti i muslimové žijící v USA). Pravidelná návštěva mešity má však vliv na názor muslimů na rovnost žen (tj. prokázal se vliv na konzervativní sociální názory, nikoliv na radikalismus).

Co se týče vedlejších sledovaných proměnných v Bergerově výzkumu (2015), **největší efekt má vzdělání.** Ve Španělsku se snižuje pravděpodobnost, že budou muslimové považovat bombové útoky za někdy ospravedlnitelné, z 61,2 % pro respondenty bez formálního vzdělání ke 25,6 % na univerzitní úrovni. Stejně ve Francii a Velké Británii pravděpodobná důvěra v Usámu bin Ládina klesá ze 40,7 % a 50,3 % u respondentů bez vzdělání k 7,5 % a 24,3 % na univerzitní úrovni. I Buckley (2013) potvrdil důležitost vzdělání, které zvyšuje pravděpodobnost, že se muslimové budou identifikovat s hostitelskou zemí a snižuje pravděpodobnost podpory pro sebevražedné atentáty. Zajímavé je, že tři proměnné, které nemají podle Bergera (2015) na radikalismus žádný vliv, jsou zkušenosti s rasismem a diskriminací, silná „identita muslima“ a postoje k zahraniční politice Západu.

Buckley (2013) navíc zjistil souvislost mezi podporou atentátů a nízkým věkem muslimů. Zatímco 91 % šedesátiletých odpovědělo, že atentáty nejsou nikdy ospravedlnitelné, stejnou odpověď dalo jen 68 %

dvacetiletých. Mladší muslimové se také méně často identifikovali s hostitelskou zemí a vyjádřili menší podporu pro rovnost žen, což jsou další důležité postoje, jimž se věnoval v souvislosti s náboženským vedením rovněž Berger (2015). Ve Velké Británii podle něj vzrůstá obava z toho, že muslimské ženy přeberou moderní role ve společnosti. Z 23,5 % u respondentů bez náboženského vedení na 57,6 % u těch, kteří následují místního imáma, 57,3 % u následování elit z arabského světa a 58,7 % u sledování národních představitelů. V Německu roste tato obava z 30,7 % na 67,2 % při sledování elit z arabského světa. Významný vliv mají náboženské autority také na to, do jaké míry se evropští muslimové obávají vlivu hudby, filmů a televize - západní populární kultury. Ve Francii roste tato obava ze 42,8 % na 60,6 % a v Německu z 36,6 % na 62,0 %, pokud muslimové následují místního imáma. Ve Španělsku pravděpodobnost roste z 34,5 % na 50,6 % a v Německu z 36,6 % na 72,2 %, pokud následují elity z arabského světa. A významný je opět vliv vzdělání - ve Francii se 77,3 % respondentů bez vzdělání obává vlivu hudby, filmů a televize - západní populární kultury - zatímco mezi muslimy s univerzitním vzděláním je to pouze 47,5 %.

Berger (2015) interpretuje své výsledky tak, že tzv. evropský islám se zatím plně neemancipoval od náboženských diskurzů, které převažují v muslimském světě a tradičních centrech pro vzdělání náboženských představitelů. Lokální imámové ve Velké Británii, Francii a Německu zjevně často podporují radikální politické názory a konzervativní sociální postoje. „Příznivé struktury příležitostí, které nabízí evropské svobody slova, náboženství a sdružování, dosud nebyly přeloženy do evropského islámského diskurzu, na rozdíl od islámských diskurzů, které vznikají a jsou udržovány v často vysoce problematických politických uspořádáních v arabském a muslimském světě.“ (Berger 2015: 224)

Existuje několik studií, které se věnují přímo srovnání mezi postoji většinové západní populace, většinové populace v muslimských zemích a postojů evropských muslimů v několika přistěhovaleckých generacích. Nemůžeme se vzhledem k omezenému rozsahu této studie tomuto tématu věnovat. Doporučujeme však například analýzu Ingleharta a Norris (2009), která využila data z rozsáhlých výzkumů World Values Survey a European Values Survey. **Autoři upozorňují, že skutečně existuje zásadní rozdíl mezi západními a islámskými společnostmi, a to mnohem silněji v míře religiozity, tolerance v otázkách sexuality (škála měřící toleranci vůči potratům, rozvodu, homosexualitě) a rovněž v otázkách rovnosti žen a mužů než v otázkách demokratické vlády¹² („eros rather than demos“).** Evropští muslimové jsou tak podle nich v hodnotách přibližně na půl cesty mezi hodnotami typickými pro většinové západní a islámské společnosti, dochází tedy k postupné změně. Zkušenost života v západní nebo islámské společnosti má efekt.

¹² Je však otázka, zda respondenti vědí, co znamená „demokratický politický systém“.

6. Srovnání dalších názorů evropských muslimů v různých zemích

Nyní, když známe aktuální ověřené hypotézy ohledně kauzálních vztahů mezi hlavními proměnnými, které jsou obvykle předmětem průzkumů veřejného mínění mezi muslimy, můžeme představit i vybrané popisné statistiky z dalších spolehlivých zdrojů. Jejich hlavní přidanou hodnotou bude mezinárodní srovnání mezi hostitelskými zeměmi v západní Evropě. Bohužel, málokomu se zatím podařilo uspokojivým způsobem vysvětlit rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. Buckley (2013) využil datový soubor od PEW (2006) včetně dat o amerických muslimech, aby rovněž ověřil vliv institucionálních podmínek integrace - konkrétně přístupu k občanství - na míru kulturní integrace cizinců. Jeho zjištění je zejména s ohledem na otázku podpory sebevražedných atentátů negativní. **Otázka toho, nakolik je režim v dané zemi liberální a restriktivní, asimilační nebo multikulturní¹³, nemá žádný vliv na to, zda považují muslimové sebevražedné atentáty za ospravedlnitelné.** K podobnému závěru došel rovněž Koopmans (2015) - viz výše.

Otázky pokládané evropským muslimům v různých komparativních průzkumech můžeme rozdělit do několika oblastí. Vzhledem k omezenému rozsahu studie se zde nevěnujeme velkému tématu identity (zda se cítí více Francouzi, muslimy nebo francouzskými muslimy). Mimo jiné také proto, že Nandi a Platt (2013) zjistili, že tyto otázky si muslimští respondenti vykládají jinak, než jak je později média i výzkumníci interpretují. Navíc nebyla prokázána jejich souvislost s radikalismem. Identita je standardně považována za důležité měřítko integrace, na druhou stranu si migranti často ponechávají více komplementárních transnacionálních identit. Sledovaná témata v průzkumech jsou:

1. radikalismus a podpora teroristických činů,
2. religiozita a náboženský fundamentalismus,
3. soužití a postoj k cizím skupinám,
4. postoje k liberálně-demokratickým pravidlům,
5. názory na morálku a sexualitu.

Z velkého množství statistik vybíráme jen některé, k interpretaci níže uvedených statistik doporučujeme využít původních studií a datových souborů, jinak by mohlo dojít k tzv. *selection bias*.

¹³ liberal-assimilationist (USA, France), liberal-multiculturalist (UK), restrictive-multiculturalist (Germany) and restrictive-assimilationist. (Spain)

I. Radikalismus a podpora teroristických činů

- „Za víru stojí zato činit osobní oběti, případně obětovat život“ - o tom je přesvědčeno 60,8 % muslimů ve Velké Británii, 44 % v Německu, ale jen 16 % ve Francii, kde by se 54 % muslimů obětovalo za svobodu a 44 % muslimů za spravedlnost. (Jacobson, Deckard 2012)
- „Násilí je ospravedlnitelné, pokud je použito na obranu víry“ - to si myslí 47,3 % muslimů ve Velké Británii, 29,8 % v Německu a 18,5 % ve Francii. (Jacobson, Deckard 2012)
- „Sebevražedné bombové útoky a další formy násilí proti civilistům za účelem obrany islámu jsou neospravedlnitelné“ - myslí si 83 % muslimů v Německu, 70 % ve Velké Británii, 69 % ve Španělsku a jen 64 % ve Francii. (Pew 2006)
- „Pochopení pro protesty mladých imigrantů a pracujících, kteří se cítili frustrováni svým místem ve francouzské společnosti, na francouzských předměstích“, vyjádřilo 75 % muslimů ve Velké Británii, 63 % ve Francii a Španělsku a 53 % v Německu. (Pew 2006)
- „Žádnou důvěru k Usámovi bin Ládinovi“ necítilo v roce 2006 celkem 57 % muslimů ve Velké Británii, 62 % ve Španělsku, 81 % v Německu a 85 % ve Francii. (Pew 2006)

II. Religiozita a náboženský fundamentalismus

- „Být zbožným muslimem a žít v moderní společnosti je přirozeně v rozporu“ - myslí si 47 % muslimů ve Velké Británii, 36 % v Německu, 28 % ve Francii a 25 % ve Španělsku. (Pew 2006)
- „Klesajícího významu náboženství mezi muslimy v hostitelské zemi“ se velmi obává 45 % muslimů ve Velké Británii (vůbec se ho neobává jen 9 % britských muslimů), 21 % ve Francii (23 % vůbec). V Německu se naopak klesajícího významu vůbec neobává 37 % muslimů (velmi se ho obává jen 18 %), ve Španělsku se vůbec neobává 30 % (velmi se obává 18 %). (Pew 2006)
- „Extremismu v hostitelské zemi“ se obává (velmi nebo trochu) 69 % muslimů ve Velké Británii, 65 % ve Francii, 53 % v Německu a 46 % ve Španělsku. (Pew 2006)
- „Komu nejvíce důvěřujete, že vám poskytne jako muslimovi duchovní vedení?“

	Místní imám nebo šejk	Národní představitelé	Náboženské autority v TV	Zahraníční imámové a instituce	Nikdo
VB	42 %	4 %	4 %	28 %	16 %
FR	26 %	18 %	6 %	31 %	19 %
DE	18 %	25 %	3 %	12 %	32 %
SP	26 %	5 %	4 %	30 %	30 %

(Pew 2006)

- „V hostitelské zemi probíhá boj mezi umírněnými muslimy a islámskými fundamentalisty“ - myslí si 58 % muslimů ve Velké Británii, 56 % ve Francii, 49 % v Německu a 21 % ve Španělsku. Z těch, kdo tento boj pozorují, se považuje za fundamentalisty 25 % muslimů ve Velké Británii, 18 % ve Španělsku, 14 % v Německu a 10 % ve Francii. (Pew 2006)
- „Šaría by měla být jediným nebo hlavním zdrojem práva“ podle 72 % muslimů ve Francii, 69 % muslimů ve Velké Británii, ale jen 13 % muslimů v Německu, kde se naopak 44 % muslimů domnívá, že „šaría by měla být pouze morálním vodítkem“ a 34 % je přesvědčeno, že by „šaría neměla mít žádnou z těchto rolí“. (Jacobson, Decard 2012)
- „Za kontroverzi s karikaturami Mohameda může nedostatek respektu západních národů k islámskému náboženství“ - je přesvědčeno z těch, kteří o kontroverzi slyšeli, celkem 80 % muslimů ve Španělsku, 79 % ve Francii, 73 % ve Velké Británii a 71 % v Německu. „Nedostatek tolerance na straně muslimů“ je na vině podle 19 % muslimů ve Francii, 15 % v Německu, 9 % ve Velké Británii a 5 % ve Španělsku. „Sympatie s muslimy, kteří se cítili karikaturami uraženi“, cítilo 92% muslimů ve Velké Británii, 84 % ve Španělsku, 82 % ve Francii a 61 % v Německu. (Pew 2006)
- „Součástí integrace je přijetí veřejných komentářů, které považují za urážlivé ve vztahu ke své víře a etnicitě“ - myslí si jen 9 % muslimů ve Velké Británii, 19 % v Německu a 25 % ve Francii. (Gallup 2009)

III. Soužití a postoj k jiným skupinám

- Obecně špatné vztahy pozoruje mezi muslimy po celém světě a lidmi v západních zemích, jako jsou Spojené státy americké a Evropa, 62 % muslimů ve Velké Británii, 60 % v Německu, 58 % ve Francii a 23 % ve Španělsku.
- Za špatné vztahy mohou Západané, myslí si 52 % muslimů ve Francii, 48 % ve Velké Británii, 46 % v Německu a 28 % ve Španělsku. Podle 40 % španělských muslimů za špatné vztahy mohou obě skupiny, stejně jako podle 35 % v Německu, 28 % ve Velké Británii a 21 % ve Francii. (Pew 2006)
- Jaké vlastnosti si spojujete s lidmi v západních zemích?

	Štědrý	Násilný	Chamtivý	Fanatický	Upřímný	Sobecký
VB	56 %	52 %	63 %	44 %	42 %	67 %
FR	70 %	29 %	31 %	26 %	51 %	51 %
DE	45 %	34 %	39 %	38 %	56 %	57 %
SP	69 %	24 %	38 %	21 %	66 %	50 %
	Zbožný	Nemorální	Arogantní	Tolerantní	Uctivý k ženám	Zbožný
VB	37 %	57 %	64 %	48 %	49 %	37 %
FR	26 %	30 %	45 %	65 %	77 %	26 %
DE	36 %	32 %	48 %	62 %	73 %	36 %
SP	26 %	29 %	43 %	70 %	82 %	26 %

- Příchod lidí do země z Blízkého východu a Severní Afriky považuje za dobrý 85 % muslimů ve Španělsku, 83 % ve Francii, 75 % ve Velké Británii, ale jen 42 % v Německu, kde se 46 % domnívá, že je to špatně. (Pew 2006)
- Vůči Židům má velmi nebo zčásti nepříznivý vztah 60 % muslimů ve Španělsku (kde nepřítel vyjadřuje i 39 % většinové populace), dále 47 % muslimů ve Velké Británii (oproti 7 % většinové populace), 44 % v Německu (oproti 22 %) a 28 % ve Francii (oproti 13 %). (Pew 2006)
- Velmi nebo zčásti nepříznivý vztah vůči křesťanům přiznává 24 % muslimů v Německu, 16 % ve Velké Británii, 12 % ve Španělsku a 6 % ve Francii (Pew 2006).
- Většinu nebo mnoho Evropanů považuje za nepřátelské vůči muslimům celkem 51 % muslimů v Německu, 42 % ve Velké Británii, 39 % ve Francii a 31 % ve Španělsku. Špatnou osobní zkušenost přitom mělo 37 % muslimů ve Francii, 28 % ve Velké Británii, 25 % ve Španělsku a 19 % v Německu. (Pew 2006)

IV. Postoje k liberálně-demokratickým pravidlům (včetně rovnosti pohlaví)

- „Je lepší mít silného vůdce, který se nemusí zatěžovat parlamentem nebo volbami“ - domnívá se 80 % Turků v Belgii, 69,5 % Turků v Německu a 63 % Pákistánců ve Francii. Uvedená čísla jsou nejvyšší extrémy, ve většině muslimských komunit v západní Evropě si totéž myslí nadpoloviční většina. (WZB Berlin)
- „Demokracie není vhodná pro udržení pořádku a řádu“ - domnívá se 53 % Turků ve Francii, ale jen 28,6 % v Anglii a 19,2 % ve Francii. Totéž si myslí ve Velké Británii 48,4 % Maročanů. (WZB Berlin)
- „Demokracie je nejlepší forma vlády“ - myslí si 89 % Turků a 91 % Maročanů v Německu, 75 % Turků a 78,5 % Maročanů ve Francii a 72 % Turků a 56,2 % Maročanů v Německu. (WZB Berlin)
- „Svobodu slova, tedy svobodu každého říkat si veřejně co chce,“ podporuje v Německu 96 % Turků a 94 % Maročanů, v Británii 78 % Turků a 88,5 % Maročanů. Nejnižší podporu pro svobodu slova projevili Pákistánci. (WZB Berlin)

V. Názory na morálku a sexualitu

- Homosexualitu považuje za morálně přijatelnou jen 35 % muslimů ve Francii, 19 % v Německu a dokonce 0 % muslimů ve Velké Británii. (Gallup 2009)
- Potrat považuje za morálně přijatelný pouze 35 % muslimů ve Francii, 19 % v Německu a 5 % muslimů ve Velké Británii. (Gallup 2009)
- Sledování pornografie považuje za morálně přijatelné jen 18 % muslimů v Německu, 16 % ve Francii a 1 % muslimů ve Velké Británii. (Gallup 2009)

- Sex před svatbou považuje za morálně přijatelný 48 % muslimů ve Francii, 27 % v Německu a jen 3 % muslimů ve Velké Británii. (Gallup 2009)
- Nevěru ženatých mužů a vdaných žen považuje za morálně přijatelnou 14 % muslimů ve Francii, 6 % v Německu a 2 % muslimů ve Velké Británii. (Gallup 2009)
- Sebevraždu považuje za morálně přijatelnou 14 % muslimů ve Francii, 4 % v Německu a pouze 2 % muslimů ve Velké Británii. (Gallup 2009)
- Trest smrti považuje za morálně přijatelný 63 % muslimů ve Velké Británii, 27 % v Německu a 24 % ve Francii. (Gallup 2009)
- Vraždy ze cti považují za morálně přijatelné 3 % muslimů ve Francii, 3 % v Německu a jenom 2 % muslimů ve Velké Británii. (Gallup 2009)
- Obavy z toho, že by muslimské ženy v hostitelské zemi převzaly moderní role ve společnosti, má velmi nebo zčásti 46 % muslimů ve Francii, 44 % ve Velké Británii. Naopak 58% muslimů v Německu nemá tyto obavy vůbec, stejně jako 45 % ve Španělsku. (Pew 2006)
- Polygamii považovalo za zásadní nebo žádoucí pro svou náboženskou praxi 68 % muslimů ve Velké Británii, ale jen 15 % ve Francii a 7 % v Německu. (Jacobson, Decard 2012)
- Sňatek muslimské ženy s nemuslimem považuje za nepřijatelný 74 % muslimů ve Francii a 70 % muslimů ve Velké Británii, zatímco jen 43% v Německu. (Jacobson, Decard 2012)
- Muslimská žena má právo požádat o rozvod podle 96 % muslimů ve Francii, 95 % muslimů v Německu a 88 % muslimů ve Velké Británii. (Jacobson, Decard 2012)

7. Srovnání

Jacobson a Decard (2014) pracovali s vlastním souborem evropských muslimů a našli velké rozdíly v názorech mezi britskými a francouzskými muslimy, kde francouzští - stejně jako už vyplynulo z výše uvedených závěrů - jsou mnohem umírněnější v radikalismu i fundamentalismu. Zatímco muslimové ve Velké Británii jsou v mnoha ohledech nejméně integrovaní a nejvíce radikální. Bohužel, neexistuje zatím vysvětlení podložené analýzou dat. Hypotéza Jacobsona a Decarda (2014) mluvila o rozdílu v zahraniční politice Velké Británie (která je spojencem USA) a Francie (která odmítla v roce 2003 invazi do Iráku), nicméně vliv názoru na zahraniční politiku na radikalismus nebyl potvrzen. Naopak podle závěru Bergera (2015) je pravděpodobné, že bychom příčiny mohli najít v tom, jaký diskurz používají místní imámové, na něž se v duchovním vedení spoléhá 42 % britských muslimů (Pew 2006) oproti 26 % ve Francii a Španělsku a 18 % v Německu. Podle Gallupova indexu (2009) jsou navíc britští muslimové mnohem více nešťastní - za prosperující se označilo jen 7 % z nich, zatímco 72 % „bojuje“ a 21 % „trpí“. To jsou výrazně horší výsledky než v Německu (47 % muslimů „prosperuje“, jen 6 % „trpí“) a Francii (23 % „prosperuje, jen 8 % „trpí“).

Výlučnost britských muslimů je třeba brát v potaz rovněž tehdy, když interpretujeme výsledky průzkumů zadaných masovými médii ve Velké Británii - rozhodně není možné je považovat za reprezentativní pro všechny evropské muslimy. Rozdíly mezi zeměmi nicméně musí být dále zkoumány pokročilejšími

metodami, než je prosté srovnání odpovědí. Jedině tak se můžeme dozvědět, proč je integrace evropských muslimů někde úspěšnější a jak dále postupovat.

8. Závěr

V této studii jsme shromáždili odkazy na nejvýznamnější studie postojů evropských muslimů a jejich hodnotové integrace. Studie jsme kategorizovali do tří skupin: (1) průzkumy veřejného mínění objednané masovými médii u soukromých agentur, (2) výzkumy postojů provedené specializovanými výzkumnými instituty a (3) pokročilé analýzy kulturní a hodnotové integrace. Ačkoli nejvíce mediální pozornosti získává první skupina, obracíme zde pozornost k nejzajímavější třetí skupině. Ta jediná ověřuje vztahy a korelace mezi jednotlivými proměnnými a odpovídá nejen na otázku, co si evropští muslimové myslí, ale také proč. Jedině z tohoto druhu analýz lze čerpat doporučení pro integraci a boj proti radikalismu.

Z dosavadních analýz je zřejmé, že radikalismus a podpora teroristických útoků je přímo závislá na náboženském fundamentalismu, který je mezi evropskými muslimy mnohem rozšířenější než mezi křesťany. V šíření radikalismu navíc hrají významnou roli náboženské autority - a to nejen zahraniční vliv imámů a institucí z tradičně muslimských zemí, ale rovněž také vliv domácích imámů, kteří působí přímo v Evropě. Fundamentalismus je navíc spojen nejen s radikalismem, ale rovněž s nepřátelstvím vůči cizím skupinám, jako jsou židé, homosexuálové a Západ jako takový. Významný hodnotový rozdíl mezi muslimskými a západními společnostmi se odráží rovněž v názorech evropských muslimů na morálku, roli žen ve společnosti a sexualitu, kde existují podstatné rozdíly zejména v pohledu na předmanželský sex, potrat, nevěry a sňatek muslimské ženy s nemuslimem. Naopak za důležitou pro své náboženství považují muslimové polygamii. K demokracii se na obecné úrovni vyjadřují evropští muslimové pozitivně. Velmi podstatné je rovněž zjištění, že na výše uvedené skutečnosti má velký vliv vzdělání (fundamentalismus je výrazně rozšířenější mezi muslimy se základním nebo žádným vzděláním) a rovněž odcizení od společnosti, zejména ve formě nezaměstnanosti. Nejméně náchylní k fundamentalismu jsou proto pracující, přestože chudí muslimové, zatímco nejčastěji se k němu uchylují nezaměstnaní. Co se týče věku, ačkoli starší muslimové mají tendenci k fundamentalismu, radikalizují se spíše mladší muslimové.

Další data, která jsme zde představili, ukazují na podstatné rozdíly mezi jednotlivými evropskými zeměmi, kde nejméně integrovaní se na obecné úrovni zdají muslimové ve Velké Británii a rovněž ve Španělsku. Nejvíce integrovaní jsou naopak muslimové v Německu. Jaké jsou příčiny těchto rozdílů, by mělo být předmětem dalšího zkoumání, stejně jako rozdíly mezi různými národnostními a etnickými skupinami evropských muslimů. Zatímco turečtí Alevité projeví ve výzkumu WZB Berlín výrazně nižší míru fundamentalismu (stejně jako muslimové z bývalé Jugoslávie), Pákistánci se projeví jako nejméně kulturně a hodnotově integrovaná skupina. Právě tyto rozdíly a srovnání různých přistěhovaleckých generací budou klíčovým vodítkem pro doporučení ohledně integrace evropských muslimů.

Samostatné téma jsou kontrolní skupiny, které umožňují širší a zajímavější interpretaci průzkumů veřejného mínění. Evropští muslimové stojí na pomezí dvou světů - muslimských a západních

společností, mezi kterými jsou zřejmé zásadní hodnotové rozdíly (Inglehart, Norris 2009). Je tedy vhodné srovnávat výsledky jak s veřejným míněním u většinových evropských populací, tak s většinovým míněním v zemích, odkud muslimové pocházejí. Již z dosavadních výsledků je například zřejmé, že míra antisemitismu mezi evropskými muslimy je částečně závislá rovněž na míře antisemitismu v dané evropské zemi (nejvyšší je ve Španělsku). Zároveň je třeba volit vhodnou metodologii srovnání - z Gallupova indexu je zřejmé, že soužití většiny s menšinou nelze vždy sledovat za použití stejných otázek.

Máme-li být schopni měřit úspěšnost integrace evropských muslimů, jejichž počet aktuálně velmi rychle roste (v roce 2015 jich přišlo do Evropy podle UNHCR více než 1 milion¹⁴), bude nutné zavést - ať už jako součást Eurobarometru, zakázku pro WZB Berlín či pravidelné sledování veřejného mínění mezi evropskými muslimy a všech závislých a nezávislých proměnných, které zde vstupují do našich hypotéz. Je naprosto nedostatečné, abychom v roce 2016 pracovali s nejaktuálnějšími daty z roku 2006 (Pew) nebo 2008 (WZB Berlín). Máme-li být schopni skutečně dospět k závěrům ohledně toho, jak integrovat evropské muslimy, potřebujeme každý rok nová data o náboženském fundamentalismu a náboženských autoritách, které muslimové následují, o radikalismu, o jejich postoji k demokracii, rovnosti pohlaví a i dalším hodnotovým otázkám. Potřebujeme data ze všech evropských zemí a o všech velkých etnických skupinách muslimů v Evropě, která budou navzájem srovnatelná. Díky aktivitám WZB Berlín a projektu Eurlslam, který financovala Evropská komise, máme k dispozici pokročilou metodiku a rovněž existuje dostatečné množství hypotéz k testování. Jediné, co chybí, jsou spolehlivá data. Na základě soukromých průzkumů objednaných masovými médii není možné dělat dobré úsudky, ani dobrou politiku.

¹⁴ UNHCR. 2016. Refugees/Migrants Emergency Response - Mediterranean. Dostupné z: <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>

9. Zdroje

- Alonso, R. (2012). The Spread of Radical Islam in Spain: Challenges Ahead. *Studies in Conflict & Terrorism*, 35(6), 471–491.
- Altemeyer, Bob, Bruce Hunsberger. 1992. "Authoritarianism, Religious Fundamentalism, Quest, and Prejudice." *The International Journal for the Psychology of Religion* 2 (2): 113–133.
- Anderson, David. 2015. The Terrorism Acts in 2014. Dostupné online:
<https://terrorismlegislationreviewer.independent.gov.uk/terrorism-acts-report-published-today/>
- Berger, Lars. 2015. Local, National and Global Islam: Religious Guidance and European Muslim Public Opinion on Political Radicalism and Social Conservatism. *West European Politics* 39 (2): 205 - 228.
- Bourdieu, Pierre. 1979. „Public opinion does not exist.“ In: Mattelart A and Siegelau S (eds) *Communication and Class Struggle*. New York: International General.
- Brettfeld, K., & Wetzels, P. (2007). Muslime in Deutschland: Integration, Integrationsbarrieren, Religion sowie Einstellungen zu Demokratie, Rechtsstaat und politisch-religiös motivierter Gewalt: *Sozial Extra*.
- Buckley, D. T. 2013. Citizenship, Multiculturalism and Cross-National Muslim Minority Public Opinion. *West European Politics*, 36(1), 150–175.
- Deckard, N. D., & Jacobson, D. (2015). The prosperous hardliner: Affluence, fundamentalism, and radicalization in Western European Muslim communities. *Social Compass*, 62(3), 412–433.
doi:10.1177/0037768615587827
- Diehl, C., Koenig, M., & Ruckdeschel, K. 2009. Religiosity and gender equality: comparing natives and Muslim migrants in Germany. *Ethnic and Racial Studies*, 32(2), 278–301.
- Entzinger, Han, Renske Biezeveld. 2003. „Benchmarking in Immigrant Integration.“ Report by European Research Centre on Migration and Ethnic Relations (ERCOMER). Online:
<http://repub.eur.nl/pub/1180/SOC-2003-011.pdf>.
- Ersanilli, Evelyn, Ruud Koopmans. 2013. "The Six Country Immigrant Integration Comparative Survey (SCIICS)." Technical report. WZB Discussion Paper SP VI 2013-102.
- Field, C. D. (2011). Young British Muslims since 9/11: a Composite Attitudinal Profile. *Religion, State and Society*, 39(2-3), 159–175.
- Habermas, Jurgen. 1991. *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge, MA: MIT Press.

Inglehart, R. ., & Norris, P. (2009). Muslim Integration into Western Cultures: Between Origins and Destinations. Faculty Research Working Papers, 60(3), 228–251.

Jacobson, David, Natalie Delia Deckard. 2014. Surveying the Landscape of Integration: Muslim Immigrants in the United Kingdom and France. *Democracy and Security* 10 (2): 113 – 131.

Koopmans, Ruud. 2014. *Religious fundamentalism and out-group hostility among Muslims and Christians in Western Europe* (No. SP VI 2014–101). WZB Berlin.

Koopmans, Ruud. 2015. Religious Fundamentalism and Hostility against Out-groups: A Comparison of Muslims and Christians in Western Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41 (1): 33 – 57.

Mills, CW. 1959. *The Sociological Imagination*. Oxford: Oxford University Press.

Nandi, A., & Platt, L. 2013. Britishness and identity assimilation among the UK's minority and majority ethnic groups. Online: <https://www.understandingsociety.ac.uk/research/publications/working-paper/understanding-society/2013-08.pdf>

Sobolewska, Maria, Sundas Ali. 2015. Who speaks for Muslims? The role of the press in the creation and reporting of Muslim public opinion polls in the aftermath of London bombings in July 2005. *Ethnicities* 15 (5): 675 – 695.

Tourangeau, R. et al., 2000. *The Psychology of Survey Response*. Cambridge: Cambridge University Press

Tourangeau, R. et al., 2014. *Hard-to-survey populations* First published., Cambridge: Cambridge University Press.

Tillie, J., Roes, I., & Stiphout, S. van. (2010). Salafisme in Nederland. *English*, 415.

Vinopal, Jiří. 2008. „Rozhodovací procesy při zodpovídání výzkumných dotazů.“ *Naše společnost*.

Voas, David, Fenella, Fleischmann. 2012. Islam Moves West: Religious Change in the First and Second Generations. *Annual Review of Sociology* 38: 525 - 545.

10. Přílohy

Tabulka č. 1a Průzkumy veřejného mínění (omnibus) objednané médii					
Autor	Zadavatel	Rok	Dotazování	Populace	Vzorek
ICM ¹⁵	Sunday Telegraph	2006	Telefon	X	500
ICM ¹⁶	Guardian	2006		x	X
ICM ¹⁷	BBC	2009		Muslims 16+	x
Survation ¹⁸	Sky News	2015		Muslims 18+	1001
Survation ¹⁹	Sun ²⁰	2015		Muslims 18+	1003
ComRes ²¹	BBC	2015		Muslims 18+	1000
Tabulka č. 1b Průzkumy veřejného mínění (omnibus) objednané think-tanky					
Autor	Zadavatel	Rok	Metoda	Populace	Vzorek
Populus ²²	Policy Exchange	2006	Telefon	Muslims 18+	1003
YouGov	Centre for Social Cohesion	2008		Muslim students	632

Tabulka č. 2 Pew Global Attitudes Project (2006)					
Země	Jazyky	Rok	Dotazování	Populace	Vzorek
Velká Británie	angličtina, urdu, arabština	2006	Telefon	Muslims 18+	412
Francie	francouzština				400
Německo	němčina, turečtina				413
Španělsko	španělština, arabština		Face-to-face		402

¹⁵ Výsledky průzkumu jsou dostupné online:

http://www.icmunlimited.com/pdfs/2006_february_sunday_telegraph_muslims_poll.pdf

¹⁶ Výsledky průzkumu jsou dostupné online:

http://www.icmunlimited.com/data/media/pdf/2006_june_guardian_muslim_poll.pdf

¹⁷ Výsledky průzkumu jsou dostupné online:

http://www.icmunlimited.com/data/media/pdf/2009_jun_bbc_muslims_poll.pdf

¹⁸ Výsledky průzkumu jsou dostupné online: <http://survation.com/wp-content/uploads/2015/03/Full-Sky-Muslim-Tables.pdf>

¹⁹ Výsledky průzkumu jsou dostupné online: <http://survation.com/wp-content/uploads/2015/11/Islamic-Identity-Community-Relations-Survey.pdf>

²⁰ <http://www.theguardian.com/media/2015/nov/24/criticism-grows-over-suns-muslim-poll>

²¹ Výsledky průzkumu jsou dostupné online: <http://www.comres.co.uk/wp-content/uploads/2015/02/BBC-Today-Programme-British-Muslims-Poll-FINAL-Tables-Feb2015.pdf>

²² Výsledky průzkumu jsou dostupné online: <http://www.populus.co.uk/Poll/Poll-of-Muslims-Living-Apart-Together/>

Tabulka č. 3. Gallup World Poll (2007)

Země	Rok	Metoda	Populace	Vzorek
Velká Británie - Londýn	2006 / 2007	Face-to-face	Muslims 18+	512
Francie - Paříž	2006 / 2007	Face-to-face	Muslims 18+	502
Německo - Berlín	2006 / 2007	Telefon	Muslims 18+	504

Tabulka č. 4 The Gallup Coexist Index (2008)

Země	Jazyky	Rok	Dotazování	Populace	Vzorek
Velká Británie	angličtina, urdu, arabština	2008	Face-to-face	Muslims 18+	504
Francie	francouzština	2008		Muslims 15+	513
Německo	němčina, turečtina, arabština	2008	Telefon	Muslims 18+	506

Tabulka č. 5 The Six Country Immigrant Integration Comparative Survey (SCIICS) – WZB Berlin Social Research Center (2008)²³

Země	Jazyky	Rok	Dotazování	Populace	Vzorek
Nizozemsko	nizozemština, turečtina, arabština, francouzština, němčina, švédština	2008	telefon	Turci, Maročané	1151
Francie					1167
Německo					968
Belgie					1182
Rakousko				Turci	550
Švédsko					530

- srovnání s místními, named-based telephone directory sampling, snow-ball for married muslim women, quota, with-in household sampling

²³ A few German respondents in the native sample objected that the goal of the questionnaire was to unveil that Germans are 'nazis' and in France some respondents asked if the study was commissioned by the far-right "Front National". Several of the immigrant sample respondents felt uncomfortable with the questions about religion.

Tabulka č. 6 Eurislam - Survey analysis (2011) ²⁴					
Země	Jazyky	Rok	Dotazování	Populace	Vzorek
Nizozemsko	nizozemština, turečtina, arabština, francouzština, němčina	2008	telefon	Turci, Maročané, Pákistánci, muslimové z bývalé Jugoslávie	803
Francie					802
Německo					968
Belgie					811
Velká Británie					798
Švýcarsko					801

Tabulka č. 7 Výzkum Decard-Jacobson (2011) ²⁵					
Země	Jazyky	Rok	Dotazování	Populace	Vzorek
Francie	francouzština, arabština	2011	telefon	Muslims 18+	400
Německo	němčina, turečtina				400
Velká Británie	angličtina, arabština, urdu				400

²⁴ A few German respondents in the native sample objected that the goal of the questionnaire was to unveil that Germans are 'nazis' and in France some respondents asked if the study was commissioned by the far-right "Front National". Several of the immigrant sample respondents felt uncomfortable with the questions about religion.

²⁵ A few German respondents in the native sample objected that the goal of the questionnaire was to unveil that Germans are 'nazis' and in France some respondents asked if the study was commissioned by the far-right "Front National". Several of the immigrant sample respondents felt uncomfortable with the questions about religion.

Tabulka č. 8 Seznam hlavních sledovaných proměnných a jejich indikátory (přesné znění položených otázek v původním znění, ENG)	
PROMĚNNÉ	Indikátory - přesné znění otázek
Islámský fundamentalismus I (Koopmans 2014)	<ul style="list-style-type: none"> • Muslims should return to the roots of Islam. • There is only one interpretation of the Quran and every Muslim must stick to that. • The rules of the Quran are more important to me than the laws of [survey country].
Islámský fundamentalismus II (Jacobson, Decard 2015)	<ul style="list-style-type: none"> • People have different views on the influence of Western countries on the Muslim world. Do you strongly agree, somewhat agree, somewhat disagree, or strongly disagree with the following statement? Western countries lower moral standards in the Muslim world.' • 'There has been much discussion about the place of Sharia in the modern world. In your opinion, which one of the following best describes how Sharia should fit in the legal system? Sharia should be ... 'The only source of law,' 'The main source of law,' 'One of many sources of law,' or 'A guide to moral behavior, not enforceable law.' • The role of women in Islam has been a matter of wide debate. Do you think Muslim women should ... • Be able to take leadership roles over both women and men? • Be able to choose their husbands? • Shake hands with men who are not relations? • Be able to initiate divorce? • 'What do you think is worth your personal sacrifice, even that of life? Your faith?' (other options - 'To defend your nation?,' 'To promote a more just world?,' and 'To defend your political beliefs?')
Nepřátelský postoj vůči cizím skupinám (Koopmans 2014)	<ul style="list-style-type: none"> • I don't want to have homosexuals as friends. <ul style="list-style-type: none"> • Jews cannot be trusted. • Western countries aim to destroy Islam.
Islámský radikalismus I (Berger 2015)	<ul style="list-style-type: none"> • suicide bombings against civilians in the name of defending Islam • confidence in Osama Bin Laden
Islámský radikalismus II (Jacobson, Deckard 2015)	<ul style="list-style-type: none"> • 'When do you think resorting to violence is justified? Your faith?' (other options - 'To defend your nation?,' 'To promote a more just world?,' and 'To defend your political beliefs?')
Konzervativní sociální postoje (Berger 2015)	<ul style="list-style-type: none"> • worried about muslim women taking on modern roles in society • worried about influence of music, movies, and television
Gallup Coexist Index (2009)	<ul style="list-style-type: none"> • I always treat people of other religious faiths with respect. • Most religious faiths make a positive contribution to society. • I would not object to a person of a different religious faith moving next door. • People of other religions always treat me with respect. • In the past year, I have learned something from someone of another religious faith.

© **Evropské hodnoty z.s. 2016**

Think-tank Evropské hodnoty je nevládní odborná instituce bránící liberální demokracii.

Naší vizí je svobodné, bezpečné a prosperující Česko ve střední Evropě, která je pevnou součástí Západu.

Pomáháme čelit agresivním režimům, radikalizaci uvnitř společnosti, šíření autoritářských tendencí a extrémistických ideologií včetně islamismu.

Politikům předkládáme odborná doporučení a systematicky sledujeme a hodnotíme jejich práci. Za základní prvky vysoké politické kultury považujeme aktivní občany, zodpovědné politiky a soudržnou společnost, která sdílí hodnoty svobody a demokracie.

Od roku 2005 se jako nevládní nezisková organizace, která není spojena s žádnou politickou stranou, věnujeme výzkumné a vzdělávací činnosti. Vedle vydávání odborných publikací a komentářů pro média, pořádáme konference, semináře a školení pro odbornou i širší veřejnost. Na svých akcích zprostředkováváme dialog mezi politiky, odborníky, novináři, podnikateli i studenty.

THINK-TANK EVROPSKÉ HODNOTY

Vlkova 36, 130 00 Praha 3

info@evropskehodnoty.cz

www.evropskehodnoty.cz

facebook.com/Evropskehodnoty